

Disleksija – ne nuosprendis

Visuomenėje vis dar gajus stereotipas, kad vaikas, turintis skaitymo ir rašymo sutrikimų, yra pasmerktas tenkintis prastais mokymosi rezultatais. Ekspertė pasakoja, kaip atpažinti disleksiją ir įsitraukti į pagalbos procesą.

Konsultuoja

VDU ŠVIETIMO AKADEMIJOS DĖSTYTOJA,
VŠĮ „LOGOPEDINĖS PAGALBOS CENTRAS“ DIREKTORĖ
DOC. DR. VILMA MAKausKIENĖ

Kaip dažnai disleksija nustatoma ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams?

Tai vienas dažniausiai pasitaikančių mokymosi sutrikimų, kuris apsunkina skaitymo ir rašymo mokymąsi. Tyrimų duomenimis, disleksija paveikia 5–15 % visų vaikų. Tačiau šis skaičius gali skirtis, atsižvelgiant į taikomus vertinimo

metodus ir sutrikimo sampratą. Vidutiniškai kas dešimtas vaikas gali turėti būdingų požymių ir patirti didesnių ar mažesnių mokymosi sunkumų.

Sutrikimas dažniau diagnozuojamas berniukams nei mergaitėms, santykis svyruoja nuo 2:1 iki 3:1. Berniukams disleksijos tikimybė 2–3 kartus didesnė. Viena iš teorijų teigia, kad jie jautresni tam tikriems neurologiniams ar genetiškai veiksniams, kurie lemia disleksijos atsiradimą. Remiantis kita teorija, socialiniai ir kultūriniai veiksniai lemia, kaip berniukai ir mergaitės vertinami mokykloje. Svarbu pažymėti, kad mergaitės ne visada pasakoja apie patiriamus mokymosi sunkumus dėl socialinių ir kultūrinių normų, todėl disleksija lieka neatpažinta.

Kas lemia problemą? Ar ji paveldima?

Disleksija – sudėtingas mokymosi sutrikimas, kurio priežastys nėra iki galo išaiškintos. Atsiradimą lemia įvairūs genetiniai, neurofiziologiniai ir aplinkos veiksniai. Disleksija gali būti paveldima. Jei šeimoje yra asmenų, turinčių disleksiją, tikimybė, kad vaikas turės šį sutrikimą, yra didesnė. Išskirta keletas genų, kurie veikia smegenų vystymąsi ankstyvame amžiuje, todėl disleksija dažniausiai pasireiškia vaikystėje, kai vaikai pradeda mokytis skaityti ir rašyti. Sutrikimo priežastys yra įvairios ir sudėtingos. Svarbu suprasti, kad disleksija nėra susijusi su intelekto sutrikimu ar motyvacijos stoka.

Tyrimai, atlikti naudojant magnetinio rezonanso tomografiją (MRT), parodė, kad žmonių, turinčių disleksiją, smegenų sritims, atsakingoms už kalbos apdorojimą, būdingi aktyvumo pokyčiai. Šie skirtumai gali paveikti gebėjimą apdoroti girdimąją ir regimąją kalbinę informaciją, kuri yra sėkmingo skaitymo ir rašymo mokymosi pagrindas.

Nors genetika ir neurologiniai veiksniai – pagrindinės priežastys, svarbūs ir aplinkos veiksniai. Nėštumo, gimdymo komplikacijos, galvos smegenų traumos ar netinkama vaiko priežiūra ankstyvojoje vaikystėje gali padidinti disleksijos tikimybę. Labai svarbu atkreipti dėmesį į vaiko kalbinę aplinką. Nepakankamas tėvų ir vaikų bendravimas, socialiniai ir ekonominiai veiksniai gali apsunkinti vaiko mokymąsi ir paskatinti disleksijos radimąsi.

Kokie požymiai išduoda sutrikimą?

Dažniausi disleksijos požymiai – raidžių, skiemenų praleidimai, keitimai, garsinės ir skiemeninės žodžių struktūros klaidos, panašiai skambančių garsų, optiškai panašių raidžių painiojimas, žodžio spėjimas perskaičius jo pradžią ir daugelis kitų. Vaikai nesupranta perskaitytų žodžių, teksto prasmės, nepajėgia sklandžiai pasakyti žodžio, kuris buvo ištartas paraidžiu. Disleksijos požymiai dažniausiai pastebimi ankstyvame amžiuje, kai vaikas pradeda mokytis skaityti ir rašyti.

Ankstyvas disleksijos požymių atpažinimas ir tinkama pagalba gali padėti sėkmingiau įveikti patiriamus sunkumus, išvengti nepasitikėjimo savimi ir pasiekti gerų mokymosi rezultatų.

Ankstyvojoje vaikystėje (ikimokyklinis amžius) būdinga:

- Vėluojanti kalbos raida, palyginti su bendraamžiais, sunkiau suprasti kalbą.
- Sunkumai mokantis naujų žodžių, jungiant juos į sakinius.

■ Nepakankamai išlavėjusi foneminė klausa (girdimasis suvokimas). Sunku atpažinti panašiai skambančius garsus, nustatyti pirmąjį ar paskutinį žodžio garsą, pvz., „du–tu“, „būda–dūda“, „kada–tada“.

■ Sunkumai mokantis mintinai eilėraščius, dainas ar žodžių žaidimus.

Pradiniam mokykliniam amžiui būdinga:

■ Skaitymo sunkumai. Vaikas skaito lėtai, sunkiai susieja raides su atitinkamais garsais, skaitydamas daro daug klaidų, painioja panašius žodžius ar sunkiai supranta perskaitytą tekstą.

■ Rašymo sunkumai. Sunkiai išmoksta ir pritaiko rašybos taisykles, painioja optiškai panašias raides (pvz., b vietoj d arba p vietoj g), žodžiuose praleidžia, keičia vietomis raides ar skiemenis.

■ Sekos mokymosi sunkumai. Sunku išmokti pažinti laikrodį, išmokti mėnesių, savaitės dienų ar kitą chronologinę seką.

■ Dažnas žodžių praleidimas. Disleksiją turintys vaikai gali nerašyti žodžių arba praleisti svarbias sakinio dalis rašydami.

Ką daryti tėvams įtarus disleksiją? Kur kreiptis pagalbos?

Svarbu kuo anksčiau atpažinti sutrikimą ir kreiptis į specialistus. Tėvai turėtų stebėti, kaip vaikui sekasi mokytis ir fiksuoti pastebėtus sunkumus. Naudinga užsirašyti konkrečias situacijas, pavyzdžiui, kada ir kokie sunkumai pastebimi, ar jie dažnai kartojasi. Nerimą keliančius pastebėjimus aptarti su mokytojais ir ugdymo įstaigos specialistais: specialiuoju pedagogu, logopedu, psichologu.

Specialistai atlieka išsamų vertinimą ir suteikia informacijos apie tai, kaip vaikas elgiasi klasėje, su kokiais sunkumais susiduria mokydamasis, pateikia rekomendacijas, kaip juos įveikti. Pagalbą vaikams, turintiems disleksiją, teikia ugdymo įstaigos specialistų (logopedų, psichologų, specialiųjų pedagogų) ir mokytojų komanda. Su gydytojo siuntimu pagalba gali būti teikiama ir sveikatos priežiūros įstaigose (poliklinikose).

Koks pedagogų, tėvų, specialistų vaidmuo padedant vaikui?

Disleksijos atveju reikalingas glaudus pedagogų, tėvų, sveikatos priežiūros ir mokyklos specialistų bendradarbiavimas, bendros pastangos siekiant pagerinti vaiko mokymąsi.

Specialistai atlieka svarbų vaidmenį nustatant disleksiją ir padeda sudaryti individualų pagalbos planą. Teikia vaikui tiesioginę pagalbą, kurios tikslas – ugdyti skaitymo, rašymo ir kalbos įgūdžius, bei rekomendacijas tėvams ir mokytojams.

Mokytojai dažniausiai pirmieji pastebi, kad vaikui sunku mokytis skaityti ar rašyti ir gali padėti įvairiais būdais:

Pritaikytos mokymo strategijos. Taikomos specialios mokymo metodikos, pvz., vaizdinės priemonės, skaitomas tekstas padalijamas į mažesnes dalis, pateikiami papildomi aiškinimai, garsiniai įrašai, kurie padeda vaikui geriau suprasti ir įsisavinti informaciją.

Klasės aplinkos pritaikymas. Ji turi būti palankesnė disleksiją turintiems vaikams. Suteikiamas papildomas laikas

užduotims atlikti, taikomi alternatyvūs vertinimo metodai, kai atsižvelgiama į pastangas, skatinama motyvacija.

Bendradarbiavimas su specialistais. Mokytojai, bendradarbiaudami su logopedais, specialiaisiais pedagogais ir psichologais bei atsižvelgdami į vaiko poreikius, turi numatyti individualius mokymosi tikslus ir metodus.

Tėvai turėtų būti emocinės paramos šaltinis. Svarbu paaiškinti, kad disleksija nėra kliūtis sėkmei. Su tinkama pagalba įmanoma pasiekti puikių rezultatų. Reikėtų skatinti vaiko stipriąsias puses, sudominti veiklomis, kurios atitinka jo interesus ir stiprybes, aktyviai bendradarbiauti su mokytojais ir specialistais, užtikrinti, kad vaikas gautų reikiamą pagalbą. Tėvai gali padėti vaikui namuose – taikyti specialistų rekomendacijas, ieškoti papildomų išteklių, pavyzdžiui, vaiko interesus atitinkančios knygos, programėlės ar specialių žaidimų, kurie padeda tobulėti.

Su kokiais papildomais sunkumais susiduria vaikai?

Dažni disleksijos požymiai – silpna girdimoji ir trumpalaimė atmintis, blogesnis užduočių, reikalaujančių planingumo ir nuoseklumo, atlikimas. Dėl nuolatinio mokymosi nesėkmių ir bendraamžių patyčių vaikas gali jausti nepasitikėjimą savimi, nerimą ir prarasti motyvaciją mokytis.

Garsių žmonių pavyzdys rodo, kad disleksija nėra nuosprendis ir galima adaptuotis, gyventi visavertį gyvenimą ir siekti karjeros tam tikrose srityse. Mažai kas žino, kad šis sutrikimas buvo nustatytas dainininkei Cher, aktoriumi Robinui Williamsui, aktorei Keirai Knightley, fizikui Albertui Einsteinui, verslininkui Richardui Bransonui ir daugeliui kitų.

Noriu pasidalinti sėkmės istorija iš savo praktikos. Keletą metų teko dirbti su mergaite, kuriai nustatyta disleksija. Sunkiai sekėsi skaityti ir rašyti tiek lietuvių, tiek anglų kalba, todėl tėvai nerimavo, ar pavyks išlaikyti valstybinius egzaminus mokykloje. Labai džiaugiuosi, kad lankydamą logopedines pratybas mergina padarė didelę pažangą, sėkmingai baigė gimnaziją ir įstojo studijuoti į Vytauto Didžiojo universiteto bakalauro studijų programą „Specialioji pedagoginė pagalba“ (logopedijos studijos). Ji sako: „Anksčiau maniau, kad disleksija yra didelis trūkumas, o dabar – tai galimybė geriau suprasti kitus, kuriems reikalinga pagalba.“ Specialistų poreikis yra didelis, todėl tikiu, kad šis įkvėpiantis pavyzdys paskatins ir daugiau žmonių rinktis logopedo profesiją.

„Garsių žmonių pavyzdys rodo, kad disleksija nėra nuosprendis ir galima adaptuotis, gyventi visavertį gyvenimą ir siekti karjeros tam tikrose srityse.“